GJKH030043392022

દાખલ તારીખઃ	૧૦/૧૦/૨૦૨૨		
નોંધ્યા તારીખઃ	૧૦/૧૦/૨૦૨૨		
ફેંસલ તારીખઃ	૨૧/૦૫/૨૦૨૬		
સમય ગાળો :	વર્ષ	માસ	દિવસ

:: નમૂના–અ ::

મહેમદાવાદના મે.જ્યુડી.મેજીસ્ટ્રેટ ફ.ક.સાહેબની કોર્ટમાં, મુ.મહેમદાવાદ. તા.મહેમદાવાદ, જી.ખેડા.	
ચુકાદા ની તારીખ	૨૧/૦૫/૨૦૨૬
ફોજદારી કેસ નં.	**૩૭૫૯/૨૦૨૨**
ગુનાની કલમ	**નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ મુજબ**
ફરિયાદી પક્ષ	**ભરતસિંહ શકરાભાઈ ચૌહાણ** ઉં.વ.૩૫, ધંધો ખેતી/વેપાર રહે. મોદજ. તા. મહેમદાવાદ, જી. ખેડા
ફરિયાદી પક્ષે વિ.વ.શ્રી	**પી. બી. વરસોલીયા**
આરોપી પક્ષ	**સરોજબેન સુરેશકુમાર પરમાર** ઉ.વ. પુત્ર, ધંધો વેપાર (ગેસની એજન્સી) રહે. ૧૦, જીસસ નગર, લોટીયા ભાગોળ, આણંદ, તા.જી. આણંદ
આરોપી પક્ષે વિ.વ.શ્રી.	**પી. જે. શર્મા**

–:ઠરાવ:–

(૧) **ફરીયાદપક્ષના કેસની ટુંકમાં હકીકત એવી છે કે,**

ફરિયાદીના મિત્ર મધુસુદન પટેલ, રહે. મહેમદાવાદનાઓની સર્વ મંગલ એન્ટરપ્રાઈઝના નામની મિ તેમ્પલેક્ષ, મહેમદાવાઠમાં દુકાન આવેલ હોય તથા અધો ફરિયાદ જ તે દુકાને અવાર–નવાર આવતા જતા હોય મધુસુદન પટેલ દ્વારા તહોમતદારનો પરિચય થયેલો અને

ત્યારથી ઓળખાણ થતાં તહોમતદાર ઈન્ડિયન ગેસ એજન્સી, હાડગુડ, બોરસદ ચોકડી ખાતે, જી. આણંદ મુકામે ધારણ કરતા હોય અવાર–નવાર ધંધાર્થે નાણાંની જરૂરિયાત પડતાં ફરિયાદી પાસેથી હાથઉછીના નાણાં લઈ જતા હતા અને વાયદા પ્રમાણે પરત આપી જતા હતા, જેથી સારા સંબંધો પ્રસ્થાપિત થતાં ફરિયાદનો વિશ્વાસ સંપાદન થયેલ. જેથી તહોમતદારે તેમના હાડગુડ, જી. આણંદ મુકામે આવેલ ગેસ એજન્સીના ધંધા અર્થે નાણાંની જરૂરિયાત ઊભી થતાં ફરિયાદી પાસે તા. ૩–૩–૨૦૨૨ ના રોજ આવેલ અને રૂા. ૧૨,૦૦,૦૦૦/–અંકે રૂપિયા બાર લાખ પુરા રોકડાની માંગણી કરેલ અને તે નાણાં ફરિયાદીએ તહોમતદારને રોકડા તા. ૩–૩–૨૦૨૨ ના રોજ ચુકવી નોટરી શ્રી કે. આર. પટેલ રૂા. ૩૦૦/–ના સ્ટેમ્પ પેપર ઉપર પ્રોમીસરી નોટ અંગેનો કરાર સાક્ષી મધુસુદન પટેલ અને ચૌહાણ રાકેશકુમાર રમેશભાઈ રૂબરૂ નોંધણી નં. ૫૯૧ થી તહોમતદારે કરી આપેલ અને જે નાણાં તા. ૩૦–૪–૨૦૨૨ ના રોજ ચુકવી આપવાનો વાયદો તે લખાણમાં કરી તેમનો ફોટો તેમજ સહી નોટરી રૂબરૂ કરેલ. ત્યારબાદ તહોમતદારના વાયદા મુજબ તા. ૩૦–૪–૨૦૨૨ ના રોજ ફરિયાદીએ તહોમતદાર પાસે તેઓને આપેલ રૂા. ૧૨,૦૦,૦૦૦/– ની માગણી કરતાં તહોમતદારે રૂા. ૬,૦૦,૦૦૦/– તા.૧૦–૬–૨૦૨૨ના રોજનો સ્ટેટ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા, આણંદ શાખાનો ચેક નં. ૬૫૪૦૪૮ તથા બીજો રૂા. ૬,૦૦,૦૦૦/– નો તા. ૨૫–૬–૨૦૨૨ ના રોજનો સ્ટેટ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા, આણંદ શાખાનો ચેક નં. ૬૫૪૦૪૭ ચેકમાંની તમામ વિગત ભરી સહી કરી આપેલ અને જણાવેલ કે, 'સદર બન્ને ચેક તમો તમારા ખાતામાં જમા કરાવશો કે તુરત જ તમારા નાણાં મળી જશે. જેથી તહોમતદારના કહેવાતા કથન ઉપર વિશ્વાસ મુકી ફરિયાદીએ તહોમતદારે આપેલ ચેક સ્વિકારેલ. ત્યારબાદ તહોમતદારના કહેવાત કથન ઉપર વિશ્વાસ મુકી

ફરિયાદીએ તહોમતદારે આપેલ પ્રથમ ચેક તા. ૧૬–૬–૨૦૨૨ના રોજ તેમની બેંક ઓફ બરોડા, મોદજ શાખામાં ભરતા બેંક ઓફ બરોડા, મોદજ શાખાએ ચેક રીટર્ન મેમા સહીત પરત કરતાં ફરિયાદી તહોમતદારને મળેલા અને જણાવેલ કે, તમોએ આપેલ પ્રથમ ચેક રીટર્ન થયેલ છે. જેથી તહોમતદારે તે રીટર્ન મેમો લઈને જણાવેલ કે, મેં મારી હાડગુડ ખાતેની જમીન વેચાણ કરેલ હોય દસ્તાવેજ કરવાનો બાકી છે જેથી તમોને આપેલ બન્ને ચેક તા. ૨૫–૮–૨૦૨૨ના રોજ તમારા ખાતામાં ભરશો તો તમોને ચેકના નાણાં મળી જશે તેવો વિશ્વાસ આપેલ. જેથી તહોમતદારના કહેવા મુજબ તહોમતદારે આપેલ બન્ને ચેક ફરિયાદીએ તા. ૨૫–૮–૨૦૨૨ના રોજ તેમના બેંક ઓફ બરોડા, મોદજ શાખામાં ભરતાં તા. ૨–૯–૨૦૨૨ ના રોજ તહોમતદારે આપેલ બન્ને ચેક રીટર્ન મેમાનું કારણ ૦૧ ફંડ ઈનસફીશ્યન્ટના શેરાથી ચેક અને રીટર્ન મેમો પરત કરેલ. જેથી ફરિયાદીને માલુમ પડેલ કે, તહોમતદારના ખાતામાં પુરતું બેલેન્સ ન હોવા છતાં ચેક આપી વિશ્વાસઘાત અને છેતરપિંડી કરી નેગોશિયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૮ મુજબનો ગુન્હો કરેલ હોઈ તેઓએ તા. ૧૪–૯–૨૦૨૨ના રોજ તેમના વકીલ મારફતે રજી. પોસ્ટ એ.ડી. થી તહોમતદારને નોટીસ આપી દિન– ૧૫ માં ચેકના નાણાં ચુકવી આપવા તાકીદ કરેલી. વકીલ મારફતે આપેલ નોટીસ તા. ૧૬–૯–૨૦૨૨ ના રોજ 'રીફ્યુઝ' ના શેરાથી પરત આવેલ અને આજદીન સુધી ચેકના નાણાં ચુકવી આપેલ નથી. જેથી તહોમતદારે નેગોશિયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૮ મુજબનો ફરિયાદ અત્રેની કોર્ટમાં દાખલ કરેલ છે.

(૨) સદર ફરીયાદ, ફરીયાદીએ રજુ કરતાં, ફરીયાદીનું વેરીફિકશન લેવામાં આવેલ અને આરોપી વિરૂધ્ધ **ક્રિમી.પ્રોસી.કોડની કલમ–૨૦૪** મુજબ પ્રોસેસ કાઢતા આરોપી કોર્ટમાં હાજર થતાં, તેઓને ફરીયાદ તથા દસ્તાવેજોની નકલો પુરી પાડવામાં આવ્યા અંગેની ખાત્રી

કરવામાં આવેલ છે. આરોપીને ફરીયાદની હકીકત વાંચી– સંભળાવતા આરોપીએ ગુનાનો ઈન્કાર કરતા **આંક–૧૨** થી તેઓનું નિવેદન લેવામાં આવેલ છે અને ત્યારબાદ નિવેદન લેતા ગુનાનો ઈન્કાર કરેલ હોય જેથી ફરીયાદપક્ષનો કેસ આગળ ચલાવવામાં આવેલ છે.

(૩) ફરીયાદપક્ષે આ કામે નીચે મુજબ મૌખિક તથા દસ્તાવેજી પુરાવો રજુ કરવામાં આવેલ છે.

(અ). –: <u>મૌખિક પુરાવા</u> :–

ક્રમ.	વિગત	આંક
૧.	ફરીયાદી ભરતસિંહ શકરાભાઈ ચૌહાણની જુબાની	૦૪

(બ). –: <u>દસ્તાવેજી પુરાવા</u> :–

ક્રમ.	વિગત	આંક
૧.	તહોમતદારે કરી આપેલ નોટરીશ્રી રૂબરૂ પ્રોમીસરી નોટ અંગેનો કરાર	**૫૮**
૨.	તહોમતદારે ફરિયાદીને આપેલ અસલ ચેક	**૫૯**
૩.	તહોમતદારે ફરિયાદીને આપેલ અસલ ચેક	**૬૦**
૪.	રીટર્ન મેમા અસલ	**૬૧**
૫.	રીટર્ન મેમો અસલ	**૬૨**
૬.	તહોમતદારને રજી. પો. એડી. થી આપેલ ડીમાંડ નોટીસ	**૬૩**
૭.	રજી. પો. એ. ડી. ની સ્લીપ	**૬૪**
૮	આરોપીના સરનામે નોટીસ બજયા અંગેની એકનોલેજમેન્ટ	**૬૫**

આ કામના ફરીયાદી તરફે વધુ પુરાવો તપાસવા માંગતા ના હોઈ **આંક–૫૭** થી ક્લોઝીંગ પુરસીસ રજુ કરેલ છે. તથા આરોપી તરફે આરોપી પોતે કે તેઓના વિ.વ.શ્રી હાજર ન રહેતાં તેઓનો પુરાવા

રજુ કરવાનો હકક **આંક–૬૭** ની અરજી નીચે હુકમ કરી અત્રેની કોર્ટ ધ્વારા બંધ કરવામાં આવેલ છે.

(૪) ત્યારબાદ આરોપી કે તેમના વિ.વકીલશ્રી અત્રેની અદાલતમાં હાજર રહેતા ન હોઈ ફરીયાદી તરફે **આંક–૫૬** થી આરોપીને ફરીયાદીની ઉલટતપાસ કરવાનો હકક બંધ કરવાની અરજી મંજુર કરવામાં આવેલ છે. તદુપરાંત આરોપી વિરુધ્ધ અત્રેની અદાલત ધ્વારા વોરંટ ઈસ્યુ કરવામા આવતા પણ આરોપી ઘણા લાંબા સમયથી ગેરહાજર રહેલ હોઈ, સદર કેસની કાર્યવાહી વિલંબીત થયેલ, વધુમાં આરોપીની વિરુધ્ધ ચાલી આવતુ વોરંટ બજે કે વગર બજે પરત ફરેલ નથી કે સદર કેસની કાર્યવાહી આગળ ચલાવવામાં કોઈ દરકાર લીધેલ નથી. ત્યારબાદ આરોપીનું ક્રિમીનલ પ્રોસીઝર કોડની કલમ–૩૧૩ મુજબ વિશેષ નિવેદન લેવા માટે રાખવામાં આવેલ. પરંતુ આરોપીને તેઓના બચાવની પુરતી તક આપવા છતાં પણ આરોપી કે તેમના વિ.વકીલશ્રી હાજર રહેતા ન હોઈ ફરીયાદી તરફે **આંક–૬૬** ની આરોપીનું વિશેષ નિવેદન નોંધવાનો હકક બંધ કરવાની અરજ ગુજારતાં, તેવી અરજી પરત્વે હુકમ કરી આરોપીનાં વિશેષ નિવેદનો હકક બંધ કરવામાં આવેલ. ઉપરોકત હકીકતો પરત્વે આરોપીએ કોઈ ખુલાસો કરેલ નથી કે આરોપી તરફે કોઈ મૌખિક કે દસ્તાવેજી પુરાવાઓ રજુ કરવામા આવેલા નથી.

(૫) ત્યારબાદ સદરહું કામ દલીલો માટે રાખવામાં આવતાં આ કામે ફરીયાદીના વિ. વ. શ્રીએ તેઓની મૌખિક દલીલો કરેલ છે અને જણાવેલ છે કે તેઓએ તેમના રજુ પુરાવાઓથી કેસ પુરવાર

કરેલ છે અને આરોપીએ કોઈ પુરાવાને પડકારેલ નથી તેથી તેઓને કાયદામાં ઠરાવેલ સજા કરવા અરજ છે. આરોપીને તકો આપવા છતાં તેઓએ દલીલો કરેલ ન હોય અને હાજર રહેલ નથી. જેથી આરોપીની દલીલોનો હકક બંધ કરવામાં આવેલ છે. તેથી કેસનો નિર્ણય રજુ થયેલ પુરાવાના ગુણદોષ પર કરવાનું મુનાસીબ માની ઠરાવ માટે રાખવામાં આવેલ છે.

(૬) પક્ષકારોના બચાવ નિવેદન અન્વયે સદર કેસના નિકાલ માટે મારી સમક્ષ નીચે મુજબના મુદ્દાઓ ઉપસ્થિત થાય છેઃ–

–//(**<u>મુ દ્દા ઓ</u>**)//–

૧) શું ફરીયાદપક્ષ નિઃશંકપણે પુરવાર કરે છે કે, આરોપીએ ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ, ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮ મુજબનો ગુનો કરેલ છે?

૨) શુ હુકમ?

(૭) ઉપરોક્ત મુદ્દાઓના મારા નિર્ણયો નીચે મુજબ છેઃ–

–//(**<u>નિ ર્ણ યો</u>**)//–

૧. હકારમાં,

૨. આખરી હુકમ મુજબ.

(૮) ઉપરોક્ત નિર્ણયો માટેના મારા કારણો નીચે મુજબ છેઃ–

–// : **<u>કા ર ણો</u>** ://–

<u>મુદ્દા નંબર–૧ઃ–</u>

(૯) આ કામે ફરીયાદપક્ષ તરફથી કરવામાં આવેલ મૌખિક દલીલો તથા ફરીયાદપક્ષે રજુ કરેલ પુરાવાની ચર્ચા કરતાં પહેલાં ધી નેગોશીયેબલ

ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ–૧૩૮ ની જોગવાઈઓ ધ્યાને લેવી આવશ્યક છે.

<u>ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમઃ૧૩૮ ના આવશ્યક તત્વો નીચે મુજબ છે.</u>

(૧) આરોપીએ તેમના દ્ધારા લખવામાં આવેલ ખાતામાંથી ફરીયાદીને નાણાં ચુકવવા ચેક આપેલ.

(૨) આરોપીએ ફરીયાદીને આપેલ ચેક સમગ્ર અથવા અંશતઃ દેવા માટેની જવાબદારી અદા કરવા માટે આપેલ હતો.

(૩) ચેક જે તારીખે લખ્યો તે તારીખથી ૬ માસની અંદર સમય મર્યાદામાં અથવા વેલીડીટી પીરીયડ બંન્નેમાંથી જે વહેલા ચેક તે સમય મર્યાદામાં રજુ કરવામાં આવેલ હતો.

(૪) તે ચેક આરોપીના ખાતામાં અપુરતા ભંડોળના કારણે પરત આવેલ છે.

(૫) ચેક પરત થયાની માહિતી મળ્યા બાદ ફરીયાદીએ નાણાંની માંગણી લેખિતમાં કરેલ હતી.

(૬) તેઓને નોટીસ મળી ગયેલ હોવા છતાં ચેકના નાણાં સમય મર્યાદામાં ચુકવી આપેલ નથી.

નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટના કાયદા મુજબ અદાલતે બે અનુમાન કરવાના રહેશે, જેમાં પ્રથમ અનુમાન કલમ–૧૩૯ અન્વયે કરવાનું રહેશે.

હવે સૌ પ્રથમ નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ–૧૧૮ ધ્યાને લઈએ તો–

<u>કલમ–૧૧૮</u> – વટાઉખત વિશે માની લેવાની બાબત...

એથી વિરૂધ્ધનું સાબીત ન થાય ત્યાં સુધી નીચે પ્રમાણએ માની લેવામાં આવશે.

(ક) દરેક વટાઉખત અવેજને માટે કરી આપ્યુ અથવા લખી આપ્યું હતું ને આવું દરેક ખત જ્યારે તે સ્વીકારવામાં આવ્યુ હોય તેના ઉપર

શેરો કરી આપવામાં આવ્યો હોય તે વટાવવામાં આવ્યુ હોય અથવા તબદીલ કરવામાં અવ્યુ હોય તે અવેજને માટે સ્વીકાર્યું હતુ તેના ઉપર શેરો કરી આપ્યો હોય તે વટાવ્યું હતું અથવા તબદીલ કર્યુ હતું.

(ખ) **<u>તારીખ વિશેઃ–</u>**

જેના ઉપર તારીખ હોય તેવું દરેક વટાઉખત તે તારીખે કરી આપ્યુ અથવા લખી આપ્યું હતું.

(ગ) **<u>સ્વીકારવાના સમય વિશેઃ–</u>**

સ્વીકારાયેલું દરેક વિનીમયપત્ર તેની તારીખ પછી અને તે પાક્યાની તારીખ

પહેલાં વ્યાજબી સમયમાં સ્વીકારવામાં આવ્યુ હતું.

(ઘ) **<u>તબદીલીના સમય વિશેઃ–</u>**

કોઈ વટાવખતની દરેક તબદીલ તે ખત પાકવાની તારીખ પહેલાં થઈ હતી.

(ચ) **<u>શેરાઓના ક્રમ વિશેઃ–</u>**

કોઈ વટાવખત ઉપર કરેલ હોવાનું જણાતા શેરા તે ખત ઉપર જે ક્રમમાં કરેલા જણાતા હોય તે ક્રમમાં કરેલા હતાં.

(છ) **<u>સ્ટેમ્પ વિશેઃ–</u>**

ખોવાઈ ગયેલી પ્રોમીસરી નોટ, વિનીમયપત્ર અથવા ચેક ઉપર રીતસર સ્ટેમ્પ લગાડેલો હતો.

(જ) **<u>ધારક યથાક્રમ ધારક છે એમ માની લેવા વિશેઃ–</u>**

કોઈ વટાવખત ધારક યથાક્રમ ધારક છે પરંતુ જ્યારે તે ખત તેના કાયદેસરનાં માલિક પાસેથી અથવા તેનો કાયદેસરનો હવાલો ધરાવતી વ્યક્તિ પાસેથી કોઈ ગુનો કરીને અથવા કપટથી મેળવવામાં આવ્યુ હોય અથવા તે ખત કરી આપનાર અથવા સ્વીકારનાર પાસેથી કોઈ ગુનો કરીને અથવા કપટથી અથવા ગેરકાયદેસર અવેજને બદલે મેળવવામાં આવ્યું હોય ત્યારે તે ખતનો ધારક છે એમ સાબીત કરવાનો બોજો તેના ઉપર છે.

<u>**કલમઃ ૧૩૯– ચેકના ધારણકર્તાની તરફેણમાં અનુમાનઃ**</u>

વિરૂધ્ધની હકીકત સાબીત ન થાય ત્યાં સુધી એવું માનવામાં આવશે કે તે ચેક ધારણ કરનારે તે ચેક કલમ–૧૩૮ માં દર્શાવ્યા મુજબ કોઈ ભાગમાંથી બોજમુક્ત થવાના બદલામાં તે ચેક મેળવ્યો હશે. પાછો ફરેલ ચેક વર્તમાન લેણાનો કે જવાબદારી પુરી કરવા માટેનો હતો તેવું અનુમાન કરીને દેવા પરત્વેનો ન હતો તે ચેક આપનાર ઉપર છે.

ફરીયાદપક્ષ તરફે રજુ થયેલ પુરાવાઓ તથા દલીલોની ચર્ચા કરીએ તે પહેલાં પુરાવના બોજા અંગેની ચર્ચા કરવી જરૂરી જણાય છે. સીમાચિન્હ નામ.સુપ્રિમ કોર્ટના સંખ્યાબંધ ચુકાદાથી એ સિધ્ધાંત પ્રસ્થાપિત થયેલ છે કે જ્યારે આરોપીએ ચેક ફરીયાદીની તરફેણમાં આપેલ હોવાનું પુરવાર થતુ હોય તેવા સંજોગોમાં ચેક કાયદેસરના લેણાં પેટે કે જવાબદારી પેટે આપેલ હોવાનું અદાલતે અનુમાન કરવાનું રહે છે. ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ–૧૩૯ અન્વયે ધારકની તરફેણમાં અનુમાન કરવામાં આવે છે. અલબત્ત આ અનુમાન ખંડનાત્મક હોય છે અને આરોપીએ તે ચેક કાયદેસરનાં દેવા અને જવાબદારી પેટે આપેલ ન હોવાનો બચાવ લઈ શકશે. વિવિધ ઘણા બધા ચુકાદાઓ દ્વારા પ્રસ્થાપિત થયેલ છે કે, આરોપીએ પોતાનો બચાવ પ્રિપોન્ડરન્સ ઓફ પ્રોબેબીલીટીના સિધ્ધાંતના આધારે પુરવાર કરવાનો હોય છે. વધુમાં આરોપીએ પોતાનો બચાવ રજુ કરવા માટે વીટનેસ બોક્સમાં પણ આવવુ જરૂરી નથી. એટલે કે આરોપીએ પોતાનો બચાવ નિઃશંકપણે પુરવાર કરવાનો હોતો નથી, પરંતુ ચેકના ધારકની તરફેણમાં કરવામાં આવતાં કલમ–૧૩૯ ના અનુમાનમાં માત્ર શંકા ઉપસ્થિત કરવાની હોય છે અને આરોપી જો આવી શંકા ઉપસ્થિત કરવામાં સફળ થાય તો જ ત્યારબાદ તે અંગેનો બોજો ફરીયાદીના શીરે શીફ્ટ થાય છે અને ત્યારબાદ ફરીયાદપક્ષે પોતાનો કેસ નિઃશંકપણે પુરવાર કરવાનો હોય છે. આમ, ઉપરોક્ત પુરાવાના સિધ્ધાંતને ધ્યાને રાખીને ફરીયાદપક્ષ તરફથી રજુ થયેલ

પુરાવો અને આરોપી પક્ષ તરફથી રજુ થયેલ પુરાવો અને આરોપી દ્વારા લેવામાં આવેલ બચાવનું મુલ્યાંકન અત્રેની અદાલતે કરવાનું રહે છે. ફરીયાદપક્ષે રજુ રાખેલ મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવા તેમજ રજુ કરેલ બચાવ આ તમામ દસ્તાવેજી તથા મૌખિક પુરાવાઓનું મુલ્યાંકન કરવું જરૂરી છે, તેમજ ન્યાયશાસ્ત્રના સ્થાપિત સિધ્ધાંત મુજબ પુરાવાના મુલ્યાંકનને વ્યાખ્યાતીત કરવામાં આવેલ નથી. પુરાવાનું મુલ્યાંકન કેવી રીતે કરવું અને આરોપી સંભવિત બચાવ રેકર્ડ પર લાવી શકેલ છે કે કેમ? તે દરેક કેસની હકીકતો અને સંજોગો ઉપર આધારીત હોય છે. પુરાવાના મુલ્યાંકનનો આધાર પુરાવાના કાયદાની કલમ–૩ માં કરવામાં આવેલી "સાબીત" અને "ના સાબીત" ની વ્યાખ્યા ઉપર આધારીત છે. સાબીત થયેલી હકીકતો કોને કહેવાય અને તે જોવામાં આવે તો અદાલત સમક્ષ જે બાબતો ઉપરથી એક સામાન્ય સમજદારી ધરાવતી વ્યક્તિ કે જે તે સંજોગોમાં જે હકીકતનું અસ્તીત્વ હોવાનું માને તો તેવી હકીકત સાબીત થયેલી ગણાય અને અદાલત એક હકીકતનું અસ્તીત્વ માને અથવા એટલી હદે અસ્તીત્વ સંભવિત માને કે એક સમજદાર વ્યક્તિ જે તે સંજોગોમાં તેવું અસ્તીત્વ છે તેવી ધારણાથી વર્તે અલબત્ત ગણીત જેવી ચોક્કસતા અને ચુસ્તતાનો આગ્રહ અનઉપેક્ષીત છે.

(૧૦) હાલના કામે ફરીયાદપક્ષ કાયદેસરનું લેણું સાબીત કરી શકેલ છે કે નહી તેની ચર્ચા કરતા અગાઉ આ કામે નામ.સુપ્રિમ કોર્ટ તથા અન્ય વડી અદાલતોના ચુકાદામાં પ્રસ્થાપીત કરેલ સિધ્ધાંત ધ્યાને લેવા આવશ્યક છે.

In the matter between M/s Prajapati Oil Industries through owner Rameshbhai V/S State of Gujarat reported in 2004(1) GLH Pg.365, Hon'ble Gujarat High Court has held that, as soon as a cheque is issued in favour of a party the presumption is

that, it is issued against consideration. The burden to rebut this presumption is on the person who issues the cheque. In absence of such rebuttal it can not be said that cheques were without consideration. Also, Hon'ble Gujarat High Court in para-25 of its judgment held that, on a bare reading of Section-138 of the act it is clear that as soon as cheque is produced of record, a presumption will arise about the consideration that the negotiable instrument concerned was made or drawn for consideration.

In the matter between **Mangubhai Mansukhram Pandya V/S Pranjivan Trubhovandas Purohit, reported in** 1991 (2) **GLH Pg.**65 **Hon'ble Gujarat High Court has held that,** section-118 of the N.I.Act raises a statutory presumption that,

- There was consideration for every negotiable instrument. This presumption continues until it is rebuttal.
- Onus of proof that there was no consideration is on the defendant.
- Intial burden lies on the plaintiff to prove execution of the pronote. But once the burden discharged court has to raise the statutory presumption.

નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટે Bharat Barrel And Drum Manufacture Company LTD V/s Amin Chand Payrelal, 1999 (3) SCC 35 ના ચુકાદામાં પ્રસ્થાપીત કરેલ છે કે, The Bare denial of the passing of the consideration apparently does not appear to be any defence. Something which is probable has to be brought on record for getting benefit the onus of proving to the plaintiff. To disprove the presumption, the defendant has to bring of record such facts and circumstances upon consideration of which the court may believe that the consideration does not exist or its non-existence was so probable that a prudent man would, under the circumstances of the case, act upon the plea it did not exist. આ ઉપરાંત નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટે K.N.Beena V/S Muniyappan, 2001(0) AIR (SC) 2895 તથા Hiten P. Dalal V/S Bratindranath Banerjee, 2001(6) SCC-16 ના ચુકાદાઓમાં પ્રસ્થાપીત કરેલ છે કે, Burden of proving that cheque had not been issued for any debt or liability is on the accused. Denial avernments in reply by accused are not sufficient to shift burden of proof on to the complainant. Accused has to prove in trial by leading cogent evidence that there was no debt or liability. Further held that, setting a side of conviction on basis of some formal evidence led by accused is not proper.

આ ઉપરાંત નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટના Krishna Janardhan Bhatt V/S Dattatraya G. Hegde (2008(0) Cr.L.J 1172), K. Prakashan V/S P.K. Surenderan (2008(1) SCC(Crimes)200) તથા Rangappa V/S Sri Mohan (AIR 2010 Sc 1898) ના ચુકાદાઓમાં નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટે પ્રસ્થાપીત કરેલ છે કે, આરોપી પ્રી પોન્ડરન્સ ઓફ પ્રોબેબીલીટી જેટલો પુરાવો આપે તો પણ અનુમાનોનું ખંડન થયેલુ ગણી શકાય અને **ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ–૧૩૯** ના અનુમાનનું ખંડન કરવા માટે આરોપીએ, સાક્ષીના બોકસમાં આવવુ જરૂરી નથી.

(૧૧) હાલના કામે ફરીયાદપક્ષ તરફે રજુ થયેલ તમામ મૌખિક–દસ્તાવેજી પુરાવાની વિગતે ચર્ચા કરીએ તો તે નીચે મુજબ છે. ફરીયાદપક્ષે પોતાનો કેસ પુરવાર કરવા માટે **આંક–૦૪** થી ફરીયાદી **ભરતસિંહ શકરાભાઈ ચૌહાણ**નાઓનું સરતપાસનું સોગંદનામું ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ–૧૪૫ હેઠળ રજુ કરેલ છે અને તેમાં ફરીયાદ **આંક–૧** માં જણાવ્યા મુજબની વિગતો જણાવેલ છે. જેથી બીનજરૂરી તેનું પુનરાવર્તન કરવામાં આવતુ નથી. વધુમાં, ફરીયાદીએ તેની ફરીયાદ તથા સોગંદનામાનાં સમર્થનમાં દસ્તાવેજી પુરાવા રજુ કરેલ છે જેનું મુલ્યાંકન કરવામાં આવે તો, **આંક–૫૮ થી** તહોમતદારે કરી આપેલ નોટરીશ્રી રૂબરૂ પ્રોમીસરી નોટ અંગેનો કરાર છે જેમાં લખી આપનાર તરીકે પરમાર સરોજબેન સુરેશકુમારની સહી છે તથા લખાવી લેનાર તરીકે ચૌહાણ ભરતસિંહ શકરાભાઈની સહી છે. **આંક–૫૯** તહોમતદારે આપેલ અસલ ચેક જેનો ચેક નંબર ૬૫૪૦૪૮ જેમાં આરોપીની સહી સ્પષ્ટપણે જણાઈ આવે છે, **આંક–૬૦** તહોમતદારે આપેલ અસલ ચેક જેનો ચેક નંબર ૬૫૪૦૪૭ જેમાં આરોપીની સહી સ્પષ્ટપણે જણાઈ આવે છે, **આંક–૬૧ થી**

તહોમતદારે ફરિયાદીને આપેલ ચેક નં.૬૫૪૦૪૮ રીટર્ન થયેલ તેનો મેમો છે જે ધ્યાને લેતાં ફંડ ઇનસફીશીયન્ટ ના કારણોસર ચેક રીટર્ન થયેલા હોવાનું સ્પષ્ટપણે જણાઇ આવે છે, **આંક–૬૨ થી** તહોમતદારે ફરિયાદીને આપેલ ચેક નં.૬૫૪૦૪૭ રીટર્ન થયેલ તેનો મેમો છે જે ધ્યાને લેતાં ફંડ ઇનસફીશીયન્ટ ના કારણોસર ચેક રીટર્ન થયેલા હોવાનું સ્પષ્ટપણે જણાઇ આવે છે, **આંક–૬૩** થી તહોમતદારને ફરિયાદીએ વકીલશ્રી મારફતે રજી. પો. એડી. થી આપેલ ડીમાંડ નોટીસ છે, **આંક– ૬૪** થી રજી. એડી. ની સ્લીપ, **આંક– ૬૫** તહોમતદાર ના સરનામે નોટીસ બજી ગયેલ હોવા બાબતની પોષ્ટની એકનોલેજમેન્ટ સ્લીપ રજૂ છે જે ધ્યાને લીધેલ છે. ત્યારબાદ આ કામના આરોપી તરફે ફરીયાદીની ઉલટ તપાસ મુલત્વી રાખવામાં આવેલ. પરંતુ આરોપી તરફે અનેક તકો આપવા છતાં ફરીયાદીની ઉલટ ન કરતા, ફરીયાદીની આરોપીનો ઉલટ તપાસનો હક્ક બંધ કરવાનો હુકમ કરવામાં આવેલ છે. ત્યારબાદ આરોપી પક્ષે હાજર થઇ ઉલટ તપાસનો હકક ખોલાવેલ નથી કે, સદર હુકમ સામે કોઇ અપીલ પણ કરેલ નથી.

(૧૨) આ કામે ફરીયાદપક્ષે રજુ થયેલ પુરાવો ધ્યાને લેતાં, આરોપી પક્ષે કલમ–૧૩૯ ની કાયદાના અનુમાનનું ખંડન કરતો પુરાવો રેકર્ડ ઉપર લાવી શકેલ છે કે કેમ? તે સંદર્ભે સૌપ્રથમ જોવામાં આવે તો, **આંક–૫૯ તથા આંક–૬૦** વાળા ચેકમાં આરોપીની સહી હોવા બાબતે કોઈ તકરાર લીધેલ નથી તે સંજોગોમાં નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટના **AIR 2010 S.C. 1989, (Rangappa V/s. Sri Mohan) Criminal Appeal No. 1020 of 2010** ના ચુકાદા મુજબ ચેકના યથાનુંક્રમના ધારક–હોલ્ડર ઈન ડ્યુ કોર્ષની તરફેણમાં અદાલતે અનુમાન કરવાનું હોય છે. જેથી પ્રાથમીક તબક્કે ફરીયાદવાળો ચેક આરોપીએ ફરીયાદીના કાયદેસરના લેણાની

જવાબદારી સ્વીકારી ઈશ્યુ કરેલ હોવાનું અનુમાન કરેલ છે અને તે વિગતે પુરાવાનું અર્થઘટન કરેલ છે કે શું આરોપી પુરવાર કરે છે કે, ફરીયાદીનું આરોપી પાસે કાયદેસરનું લેણું ન હોવા છતાં આરોપીનાં ચેકનો દુરપયોગ કરી હાલની ખોટી ફરીયાદ આરોપી સામે દાખલ કરેલ છે.

(૧૩) <u>કાયદેસરનું લેણુંઃ-</u>

ફરીયાદપક્ષ તરફે ઉપરોક્ત રજુ થયેલ ફરીયાદીનું સોગંદનામું તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવા ચેક, ચેક રીટર્ન મેમો, નોટીસની સ્થળપ્રત, નોટીસ બજી ગયા બાદ આરોપી ખુદ કોર્ટમાં હાજર રહેલ છે અને તેઓની પ્લી લેવામાં આવેલ છે. ત્યારબાદ સદરહું કામે ફરીયાદીના ઉપરોક્ત મૌખિક તથા દસ્તાવેજી પુરાવા રજુ થયેલ છે જે તમામ હકીકતો આરોપીના ધ્યાન ઉપર છે તેમ છતાં આરોપીએ કોઈ બચાવ લીધેલ નથી. તેમજ વાદગ્રસ્ત ચેક વાળુ ખાતુ પણ આરોપી પોતે નીભાવતા ન હોવા અંગેનો પણ બચાવ આરોપીએ લીધેલ નથી તેમજ આરોપીએ કોર્ટમાં હાજર રહી કોઈ બચાવ લીધેલ નથી તેમજ વાદગ્રસ્ત ચેક તેઓએ આપેલ ન હોવાનો કોઈ બચાવ અત્રેની કોર્ટમાં હાજર રહી લીધેલ નથી કે આરોપી અત્રેની કોર્ટમાં હાજર રહી કોઈ મૌખિક પુરાવો રજુ કરેલ નથી કે કોઈ દસ્તાવેજી પુરાવા આધાર હાલના કામે રજુ રાખેલ નથી તેમજ આરોપીએ ખુદે કોર્ટમાં હાજર રહી તેમની સામેના ગુનાનો ઈન્કાર કર્યા બાદ તેમના બચાવમાં આરોપીએ કોઈ પુરાવો રજુ કરેલ નથી. આમ, આરોપીએ અત્રેની કોર્ટમાં હાજર રહી ફરીયાદીના પુરાવાનું ખંડન કરેલ નથી. વધુમાં વાદગ્રસ્ત ચેકવાળુ ખાતુ આરોપીનું ન હોવાનું કે ચેકમાં પોતાની સહી ન હોવા અંગેનો કોઈ બચાવ આરોપી દ્વારા લીધેલ નથી. આરોપી જાતે પોતાનો બચાવ રજુ કરવા જાતે વિટનેસ બોક્ષમાં આવી જુબાની આપેલ નથી કે અન્ય કોઈ સાહેદોને તપાસી તેમનો બચાવ પુરવાર

કરેલ નથી. આમ, ફરીયાદી તરફે તેમના જે દસ્તાવેજો રજુ કરેલ છે તેનું ખંડન કરવા કોઈ મૌખિક કે દસ્તાવેજી પુરાવાઓ આરોપી તરફે રજુ કરવામાં આવેલ નથી. વધુમાં સેકશન–૨૦ નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ મુજબ જ્યારે કોઈ ચેક કોઈ વ્યક્તિ સહી કરીને આપતા હોય તો તે કાયદેસરના લેણા પેટે આપેલ હોય તેવું અનુમાન કોર્ટે કરવાનું રહે છે અને તેનો ખંડનાત્મક પુરાવો રજુ કરવાની જવાબદારી જે તે વ્યક્તિ ચેક આપનાર હોય તેની રહે છે. આરોપીએ સદરહું બાબતનો ખંડનાત્મક પુરાવો નામદાર કોર્ટ સમક્ષ રજુ કરેલ નથી ત્યારે હાલની ફરીયાદમાં પુરાવામાં રજુ રહેલ ચેક આરોપીએ ફરીયાદીને કાયદેસરના લેણા પેટે આપેલ હોવાનું જણાય આવે છે. જેથી આરોપી સામે જે અનુમાન કલમ–૧૩૯ મુજબ ઉપસ્થિત થાય કે સદર ચેક લેણા પેટે આપવામાં આવેલ છે જે ખંડનાત્મક અનુમાન હોય છે તેનું ખંડન મૌખિક કે દસ્તાવેજી પુરાવાથી કરવામાં આરોપી નિષ્ફળ નીવડેલ છે તેમજ હાલના કેસમાં પુરાવા જોતા આરોપીના એફ.એસ. તેમજ દલીલનો હક્ક બંધ કરવામાં આવેલ છે અને આરોપીએ ફરીયાદીના પુરાવાના ખંડન કરતો કે શંકા ઉપજાવે તેવો કોઈ સચોટ અને વિશ્વસનીય પુરાવો રેકર્ડ ઉપર રજુ કરવામાં નિષ્ફળ ગયેલ છે. ત્યારે ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ–૧૩૯ ના પ્રિઝમશન મુજબ તેમજ **નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટ ૨૦૧૦ (૧) ડી.સી.આર. ૭૦૬, રંગપ્પા વિરૂધ્ધ શ્રી મોહનના** કેસમાં ઠરાવેલ સિધ્ધાંત મુજબ જ્યાં સુધી આરોપી વિરૂધ્ધનો પુરાવો ન આવે, અગર તો ફરીયાદીનો પુરાવો વિશ્વસનીય રીતે રીબર્ટ ન થાય ત્યાં સુધી ચેક કાયદેસરની જવાબદારીના દેવા પેટે આપેલ છે હાલના કામે આરોપીને સમન્સ બજતા પ્લી લેવાયા બાદ પણ આરોપી કોર્ટમાં તેમનો બચાવ કરવા હાજર રહેલ નથી તેમજ તેમના તરફે કોઈ અરજી આપેલ નથી તે જોતા તેમજ કોર્ટનું રજુ થયેલ રેકર્ડ જોતાં ફરીયાદપક્ષે રજુ થયેલ પુરાવાનું ખંડન કરવામાં આરોપી સંપુર્ણપણે નિષ્ફળ જાય

છે જેથી આ કામે મુદ્દા નં.૧ નો નિર્ણય હકારમાં આપી અને આરોપીને ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ–૧૩૮ ના ગુના માટે **ક્રિમીનલ પ્રોસીજર કોડ કલમ–૨૫૫(૨)** મુજબ તકસીરવાન ઠરાવવામાં આવે છે.

(૧૪) **ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ–૨૦** મુજબ જ્યારે ચેક લખનાર, ચેક ધારણ કરનારને ચેક સહી કરીને આપે ત્યારે તે ચેકમાની વિગતો લખવાની કે પુર્તતા કરવાની ચેક ધારણ કરનારને પ્રથમદર્શનીય રીતે ઓથોરીટી આપેલ છે, તેવું અનુમાન કરવાનું રહે છે. ચેકમાં આરોપીની સહી નથી કે આ ચેક આરોપીનો નથી તેવી બચાવ તકરાર ન હોઈ તેમજ ફરીયાદીની ઉલટ તપાસ કરી ફરીયાદીના પુરાવાને પડકારેલ ન હોય કે તેથી વિરૂધ્ધની કોઈ હકીકત રેકર્ડ પર લાવેલ ન હોય ત્યારે રજુ અસલ ચેક કે જે એક જાહેર દસ્તાવેજ છે તેને ન માનવાને કોઈ કારણ ઉપસ્થિત થતુ નથી. આ કામે દસ્તાવેજી લીસ્ટના અનુક્રમ નં. (૧) **આંક–૫૮ થી** તહોમતદારે કરી આપેલ નોટરીશ્રી રૂબરૂ પ્રોમીસરી નોટ અંગેનો કરાર છે જેમાં લખી આપનાર તરીકે પરમાર સરોજબેન સુરેશકુમારની સહી છે તથા લખાવી લેનાર તરીકે ચૌહાણ ભરતસિંહ શકરાભાઈની સહી છે. **આંક–૫૯** તહોમતદારે આપેલ અસલ ચેક જેનો ચેક નંબર ૬૫૪૦૪૮ જેમાં આરોપીની સહી સ્પષ્ટપણે જણાઈ આવે છે, **આંક–૬૦** તહોમતદારે આપેલ અસલ ચેક જેનો ચેક નંબર ૬૫૪૦૪૭ જેમાં આરોપીની સહી સ્પષ્ટપણે જણાઈ આવે છે, **આંક–૬૧ થી** તહોમતદારે ફરિયાદીને આપેલ ચેક નં.૬૫૪૦૪૮ રીટર્ન થયેલ તેનો મેમો છે જે ધ્યાને લેતાં ફંડ ઈનસફીશીયન્ટ ના કારણોસર ચેક રીટર્ન થયેલા હોવાનું સ્પષ્ટપણે જણાઈ આવે છે, **આંક–૬૨ થી** તહોમતદારે ફરિયાદીને આપેલ ચેક નં.૬૫૪૦૪૭ રીટર્ન થયેલ તેનો મેમો છે જે ધ્યાને લેતાં ફંડ ઈનસફીશીયન્ટ ના કારણોસર ચેક રીટર્ન થયેલા

હોવાનું સ્પષ્ટપણે જણાઈ આવે છે, **આંક-૬૩** થી તહોમતદારને ફરિયાદીએ વકીલશ્રી મારફતે રજી. પો. એડી. થી આપેલ ડીમાંડ નોટીસ છે, **આંક- ૬૪** થી રજી. એડી. ની સ્લીપ, **આંક- ૬૫** તહોમતદાર ના સરનામે નોટીસ બજી ગયેલ હોવા બાબતની પોષ્ટની એકનોલેજમેન્ટ સ્લીપ રજૂ છે. આરોપી તરફે નોટીસમાં જણાવેલ સરનામે આરોપીને નોટીસ મળેલ નથી કે ફરીયાદીની નોટીસ બજેલ નથી તેવી બચાવ તકરાર આરોપીએ લીધેલ નથી કે તે સંબંધે કોઈ મૌખિક કે દસ્તાવેજી પુરાવો રજુ કરી તે હકીકત પુરવાર કરેલ નથી, તેમજ ફરીયાદપક્ષ તરફે રજુ ઉપરોક્ત દસ્તાવેજી પુરાવાઓનું ખંડન આરોપી તરફે ફરીયાદીની ઉલટ તપાસ દરમ્યાન કે વિરૂધ્ધનો પુરાવો રજુ કરીને કરવામાં આવેલ નથી, કે જેના ઉપરથી એવું પુરવાર થાય કે, આરોપીને નોટીસની બજવણી થયેલ નથી. આ સંજોગોમાં ફરીયાદપક્ષ તરફે રજુ દસ્તાવેજી પુરાવા ન માનવાને કોઈ કારણ ઉપસ્થીત થતુ જણાતુ નથી. આ કામે આરોપી તરફે ફરીયાદપક્ષના રેકર્ડ ઉપરના રજુ મૌખિક તથા દસ્તાવેજી પુરાવાઓનું ખંડન મૌખિક કે દસ્તાવેજી પુરાવા આપીને કરેલ નથી કે કોઈ સાહેદો તપાસેલા નથી. આરોપીએ ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૧૮(એ) તથા કલમ-૧૩૯માં ઠરાવેલ પુર્વધારણાઓનું ખંડન કરવા ફરીયાદપક્ષના પુરાવા ઉપર આધાર રાખેલ છે, પરંતુ તે સંબંધે ફરીયાદીની ઉલટ તપાસ કરીને પણ તેનું ખંડન કરવામાં નિષ્ફળ રહેલ છે.

(૧૫) આ કામનું રેકર્ડ જોતા હાલનો કેસ સને વર્ષ-૨૦૨૨ માં દાખલ થયેલ છે. ત્યારબાદ આ કામમાં પક્ષકારોના પુરતા પુરાવા રજુ થયેલ છે, ત્યારબાદ **આંક-૨૨** થી તહોતદારના એડવોકેટશ્રી ધ્વારા પુરશીસ રજુ કરેલ જેમાં આરોપીએ ફરિયાદીને ચેકની લેણી રકમ પેટે રૂા.૨૦,૦૦૦/- ચુકવી આપેલ છે અને જે રકમ ફરિયાદીને મળી

ગયેલ હોવાનો શેરો છે, ત્યારબાદ **આંક–૨૪** થી તહોતદારના એડવોકેટશ્રી ધ્વારા પુરશીસ રજુ કરેલ જેમાં આરોપીએ ફરિયાદીને ચેકની લેણી રકમ પેટે રૂા.૧૦,૦૦૦/– ચુકવી આપેલ છે અને જે રકમ ફરિયાદીને મળી ગયેલ હોવાનો શેરો છે, ત્યારબાદ **આંક–૨૫** થી તહોતદારના એડવોકેટશ્રી ધ્વારા પુરશીસ રજુ કરેલ છે જેમાં આરોપીએ ફરિયાદીને ચેકની લેણી રકમ પેટે રૂા.૨૦,૦૦૦/– ચુકવી આપેલ છે અને જે રકમ ફરિયાદીને મળી ગયેલ હોવાનો શેરો છે, ત્યારબાદ **આંક–૨૭** થી તહોતદારના એડવોકેટશ્રી ધ્વારા પુરશીસ પુરશીસ રજુ કરેલ જેમાં આરોપીએ ફરિયાદીને ચેકની લેણી રકમ પેટે રૂા.૧૦,૦૦૦/– ચુકવી આપેલ છે અને જે રકમ ફરિયાદીને મળી ગયેલ હોવાનો શેરો છે, ત્યારબાદ **આંક–૨૯** થી તહોતદારના એડવોકેટશ્રી ધ્વારા પુરશીસ રજુ કરેલ જેમાં આરોપીએ ફરિયાદીને ચેકની લેણી રકમ પેટે રૂા.૧૦,૦૦૦/– ચુકવી આપેલ છે અને જે રકમ ફરિયાદીને મળી ગયેલ હોવાનો શેરો છે, ત્યારબાદ **આંક–૩૧** થી તહોતદારના એડવોકેટશ્રી ધ્વારા પુરશીસ રજુ કરેલ જેમાં આરોપીએ ફરિયાદીને ચેકની લેણી રકમ પેટે રૂા.૧૦,૦૦૦/– ચુકવી આપેલ છે અને જે રકમ ફરિયાદીને મળી ગયેલ હોવાનો શેરો છે, ત્યારબાદ **આંક–૩૫** થી તહોતદારના એડવોકેટશ્રી ધ્વારા પુરશીસ રજુ કરેલ જેમાં આરોપીએ ફરિયાદીને ચેકની લેણી રકમ પેટે રૂા.૧૦,૦૦૦/– ચુકવી આપેલ છે અને જે રકમ ફરિયાદીને મળી ગયેલ હોવાનો શેરો છે, ત્યારબાદ **આંક–૩૬** થી તહોતદારના એડવોકેટશ્રી ધ્વારા પુરશીસ રજુ કરેલ જેમાં આરોપીએ ફરિયાદીને ચેકની લેણી રકમ પેટે રૂા.૧૦,૦૦૦/– ચુકવી આપેલ છે અને જે રકમ ફરિયાદીને મળી ગયેલ હોવાનો શેરો છે, ત્યારબાદ **આંક–૩૯** થી તહોતદારના એડવોકેટશ્રી ધ્વારા પુરશીસ રજુ કરેલ જેમાં આરોપીએ ફરિયાદીને ચેકની લેણી રકમ પેટે રૂા.૧૦,૦૦૦/– ચુકવી આપેલ છે અને જે રકમ ફરિયાદીને મળી ગયેલ હોવાનો શેરો

છે, ત્યારબાદ **આંક–૪૦** થી તહોતદારના એડવોકેટશ્રી ધ્વારા પુરશીસ રજુ કરેલ જેમાં આરોપીએ ફરિયાદીને ચેકની લેણી રકમ પેટે રૂા.૧૦,૦૦૦/– ચુકવી આપેલ છે અને જે રકમ ફરિયાદીને મળી ગયેલ હોવાનો શેરો છે, ત્યારબાદ **આંક–૪૧** થી તહોતદારના એડવોકેટશ્રી ધ્વારા પુરશીસ રજુ કરેલ જેમાં આરોપીએ ફરિયાદીને ચેકની લેણી રકમ પેટે રૂા.૧૦,૦૦૦/– ચુકવી આપેલ છે અને જે રકમ ફરિયાદીને મળી ગયેલ હોવાનો શેરો છે, ત્યારબાદ **આંક–૪૪** થી તહોતદારના એડવોકેટશ્રી ધ્વારા પુરશીસ રજુ કરેલ જેમાં આરોપીએ ફરિયાદીને ચેકની લેણી રકમ પેટે રૂા.૧૦,૦૦૦/– ચુકવી આપેલ છે અને જે રકમ ફરિયાદીને મળી ગયેલ હોવાનો શેરો છે, ત્યારબાદ **આંક–૫૨** થી તહોતદારના એડવોકેટશ્રી ધ્વારા પુરશીસ રજુ કરેલ જેમાં આરોપીએ ફરિયાદીને ચેકની લેણી રકમ પેટે રૂા.૫૦,૦૦૦/– ચુકવી આપેલ છે અને જે રકમ ફરિયાદીને મળી ગયેલ હોવાનો શેરો છે, ત્યારબાદ **આંક–૫૩** થી તહોતદારના એડવોકેટશ્રી ધ્વારા પુરશીસ રજુ કરેલ જેમાં આરોપીએ ફરિયાદીને ચેકની લેણી રકમ પેટે રૂા.૩૦,૦૦૦/– ચુકવી આપેલ છે અને જે રકમ ફરિયાદીને મળી ગયેલ હોવાનો શેરો છે, આમ કુલ્લે રૂા.૨,૨૦,૦૦૦/– આરોપીએ ફરિયાદીને ચેકની લેણી રકમ પેટે ચુકવી આપેલ છે અને ત્યાર બાદ આરોપી તરફે કે, આરોપી કોઇ હાજર રહેલ નથી. સદર કેસની કાર્યવાહી આગળ ચલાવેલ નથી તેમજ આરોપીએ ફરીયાદીને ચેકની બાકીની રકમ ચુકવેલ નથી અને અત્રેની કોર્ટમાં હાજર રહેલ નથી. સદરહું કામમાં આરોપી હાજર રહેતા ન હોય ઉલટ કરવાનો, વિશેષ નિવેદન નોંધવાનો તેમજ દલીલનો હક્ક બંધ કરવાનો હુકમ કરવામાં આવેલ છે. આમ, સદરહું કામ જોતા જુનુ કામ હોય કેસની ન્યાયીક કાર્યવાહી આગળ ચલાવેલ છે. આ સંજોગોમાં **નામદાર ગુજરાત હાઈકોર્ટનો ચુકાદો ૨૦૧૭(૩) ૧૪૬ શરદ જેઠાલાલ સાવલા વિરૂધ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાતના**

ચુકાદામાં નામદાર ગુજરાત હાઈકોર્ટે ઠરાવ્યા મુજબ આરોપીની ગેરહાજરીમાં પણ જજમેન્ટ આપી શકાય. હાથ પરના કેસમાં આરોપી હાજર રહેતા નથી જેથી આરોપીની ગેરહાજરીમાં જજમેન્ટ જાહેર કરેલ છે.

(૧૬) ઉપરોક્ત જણાવેલ કારણોસર આરોપીને ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ–૧૩૮ મુજબના ગુનાના કામે તકસીરવાન ઠરાવેલ છે ત્યારે સદર કાયદાની જોગવાઈ જોઈએ તો, ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ–૧૩૮ મુજબના ગુના અંગે આરોપીને બે વર્ષ સુધીની સાદી કેદ અથવા ચેકની રકમથી બમણી રકમ સુધીનો દંડ અથવા બન્ને, તે મુજબની શિક્ષાત્મક જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે. ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ અંગેના કાયદાનો મુળભુત હેતુ દેશમાં આર્થિક વ્યવહારોમાં વિશ્વસનીયતા જળવાઈ રહે અને આર્થિક વ્યવહારો સરળતાથી ચાલે, તે જોવાનો રહેલો છે. ચેક એ એક એવું મહત્વનું નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ છે કે જે પ્રર્વતમાન સમયમાં દેશના આર્થિક વ્યવહારોમાં મહત્વનું સ્થાન ધરાવે છે અને તે સંજોગોમાં ચેક વગર સ્વીકારાયે પરત ફરવા અંગેના ગુનાઓને હળવાશથી લઈ શકાય નહીં. ઉપરોક્ત કારણો અને ચર્ચાને ધ્યાનમાં લેતા, અત્રેની કોર્ટનું માનવું છે કે, ફરિયાદીએ નેગોશિએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૮ હેઠળના ગુનાના જરૂરી તત્વો સાબિત કર્યા છે અને આરોપીએ કલમ ૧૩૯ હેઠળ ઉભી થયેલી ધારણાને ખંડિત કરી નથી. તેથી, આરોપીને દોષિત ઠરાવવામાં આવે તે ઉચિત જણાઈ આવતું હોઈ, આથી મુદ્દા નં. ૧ નો જવાબ હકારમાં આપવામાં આવે છે અને મુદ્દા નં. ૨ અંગે ન્યાયના હિતમાં નીચે મુજબ હુકમ કરવામાં આવે છે.

–:: હુકમ ::–

(૧) આરોપી **સરોજબેન સુરેશકુમાર પરમાર** ઉ.વ. પુત્ર, ધંધો વેપાર (ગેસની એજન્સી) રહે. ૧૦, જીસસ નગર, લોટીયા ભાગોળ, આણંદ, તા.જી. આણંદનાઓને ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા, ૧૯૭૩ ની કલમ ૨૫૫(૨) મુજબ નેગોશિએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૮ હેઠળના ગુનામાં દોષિત ઠરાવવામાં આવે છે.

(૨) સજા અંગે બંન્ને પક્ષોને સાંભળવા સદર કામની કાર્યવાહી મુલતવી રાખવામાં આવે છે.

હુકમ આજ તા.**૨૧'મી** માહેઃ **મે** સનેઃ **૨૦૨૬** ના રોજ ખુલ્લી અદાલતમાં વાંચી, સંભળાવીને મારી સહીથી જાહેર કર્યો.

તા. ૨૧/૦૫/૨૦૨૬
સ્થળઃ મહેમદાવાદ.

દેવદત્ત વી. વ્યાસ
જયુડીશીયલ મેજીસ્ટ્રેટ ફર્સ્ટ કલાસ,
મહેમદાવાદ. **(જીજે૦૧૬૫૯)**

–:: સજા અંગે સાંભળ્યા ::–

(૧) સજાના મુદ્દે ઉભય પક્ષે રજૂઆતો સાંભળવામાં આવી.

(૨) આરોપીના વકીલ શ્રી દ્વારા દલીલ કરવામાં આવી કે આરોપીનો કોઈ પૂર્વ ગુનાહિત ઈતિહાસ નથી અને તેની સામાજિક તથા આર્થિક પરિસ્થિતિ ધ્યાનમાં લઈને હળવી સજા આપવામાં આવે.

(૩) બીજી તરફ, ફરિયાદીના વકીલે દલીલ કરી કે ફરિયાદીએ પોતાનો કેસ શંકાથી પર સાબિત કર્યો છે, વિવાદિત ચેક કાયદેસર દેવા માટે આરોપીએ આપેલો હતો જેમાંથી આજદિન સુધી રૂા.૨,૨૦,૦૦૦/– ની ચુકવણી કરવામાં આવેલ છે. વધુમાં, આરોપીને આંક–૬૩ વાળી કાનૂની નોટિસ આપેલ હોવા છતાં આરોપીએ તેનો જવાબ આપ્યો નથી, જે તેની મનોદશા દર્શાવે છે. વધુમાં, સદર કામે આરોપીને પૂરતી તક આપવા છતાં ચેકની પૂરેપૂરી રકમ ફરિયાદીને

ચૂકવેલ નથી કે ફરિયાદીની ઉલટતપાસ લઈ ફરિયાદ આગળ ચલાવવા પ્રયત્ન કરેલ નથી તેમજ તેઓનાં તરફથી ગેરહાજર રહી સદર કેસની કાર્યવાહી ખૂબ વિલંબીત કરવામાં આવેલ છે, સદર કેસ બે વર્ષ ઉપરાંત જૂનો છે, ફરિયાદીને તેઓની લેણી રકમ મેળવવા આટલા વર્ષો સુધી લડત આપવી પડેલ હોઇ, તેથી કાયદાના હેતુને ધ્યાનમાં રાખીને હળવી દૃષ્ટિ અપનાવવી યોગ્ય નથી અને વધુમાં વધુ સજા તથા દંડ સાથે વળતર આપવાની વિનંતી કરવામાં આવેલ છે.

(૪) બન્ને પક્ષોની દલીલો સાંભળી અને કલમ ૧૩૮ હેઠળની સજાની જોગવાઈઓ ધ્યાનમાં લેતા, નોંધવામાં આવે છે કે મહત્તમ સજા ૨ વર્ષ સુધીની કેદ અથવા ચેકની રકમના બે ગણાં સુધીનો દંડ અથવા બન્ને થઈ શકે છે. અહીં ચેકની રકમ રૂ. ૧૨,૦૦,૦૦૦/- છે અને આરોપીએ તેમાંથી માત્ર રૂા.૨,૨૦,૦૦૦/- ચુકવી આપેલ છે. તેથી કાયદાનો હેતુ પૂર્ણ થાય તે માટે ૧૨ મહિનાની સાદી કેદ યોગ્ય ગણાય છે. બહુ ઓછી સજા ન્યાયને નુકસાન પહોંચાડે છે અને બહુ કઠોર સજા અન્યાયી બની શકે છે. સજા નક્કી કરતી વખતે ગુનાની પરિસ્થિતિ અને તેનો સમાજ તથા આરોપી ઉપર પડતો અસર ધ્યાનમાં રાખી સંતુલન જાળવવું જરૂરી છે. વધુમાં, સર્વોચ્ચ અદાલત તથા ગુજરાત હાઈકોર્ટના અનેક ચુકાદાઓ મુજબ આવા કેસોમાં વળતર આપવાનું નિર્દેશ આપવામાં આવ્યું છે.

(૫) વધુમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે R. Mohan Vs. A.K. Vijaya Kumar કેસમાં નક્કી કર્યું છે કે મેજિસ્ટ્રેટ વળતર ન ચૂકવાય તો વધારાની સજા આપી શકે છે. તેથી મુદ્દા નં. ૨ માટે નીચે મુજબ અંતિમ હુકમ કરવામાં આવે છે.

–: <u>આ ખ રી હુ ક મ</u>:–

(૧) આરોપી **સરોજબેન સુરેશકુમાર પરમાર** ઉ.વ. પુત્ર, ધંધો વેપાર (ગેસની એજન્સી) રહે. ૧૦, જીસસ નગર, લોટીયા ભાગોળ, આણંદ, તા.જી. આણંદને નેગોશિએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૮ હેઠળના ગુનામાં ૧૨ મહિનાની સાદી કેદની સજા ફટકારવામાં આવે છે.

(૨) આરોપીને આદેશ આપવામાં આવે છે કે તે ૩૦ દિવસમાં ફરિયાદીને રૂ. ૯,૮૦,૦૦૦/– વળતર તરીકે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૫૭(૩) મુજબ ચુકવવી અને જો તે ચૂકવણી ન કરે તો તેને વધુ ૩ મહિનાની સાદી કેદ ભોગવવાની રહેશે.

(૩) આ ચુકાદાની નકલ આરોપીને કલમ ૩૬૩(૧) મુજબ તાત્કાલીક વિના મુલ્યે આપવી.

હુકમ આજ તા.**૨૧'મી** માહેઃ **મે** સનેઃ **૨૦૨૬** ના રોજ ખુલ્લી અદાલતમાં વાંચી, સંભળાવીને મારી સહીથી જાહેર કર્યો.

તા. ૨૧/૦૫/૨૦૨૬

સ્થળઃ મહેમદાવાદ.

દેવદત્ત વી. વ્યાસ
જ્યુડીશીયલ મેજીસ્ટ્રેટ ફર્સ્ટ કલાસ,
મહેમદાવાદ. **(જીજે૦૧૬૫૯)**